

Η πανδημία στους χώρους εργασίας: «Ατομική ευθύνη» για τους εργαζομένους, ανεύθυνοι κράτος και εργοδότες

της Δώρας Σταθοπούλου

□ Κατά τη διάρκεια της πανδημίας καταγράφηκε ότι οι χώροι εργασίας αποτελούν εστίες υπερμετάδοσης του κορωνοϊού. Συρροή κρουσμάτων έχει καταγραφεί σε εργοστάσια επεξεργασίας κρέατος στη Γερμανία, σε μονάδα επεξεργασίας χοιρινού κρέατος στο Βέλγιο (1), □ ενώ στις ΗΠΑ έως τις 10 Ιουλίου αναφέρθηκαν περισσότερα από 16.200 κρούσματα σε 239 εγκαταστάσεις επεξεργασίας κρέατος και πουλερικών. Το Αμερικανικό Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (CDC) αναγκάστηκε να εκδώσει ειδικές οδηγίες για τους εργαζομένους. Αναφέρει, μάλιστα, ότι «ο κίνδυνος επαγγελματικής μετάδοσης του κορωνοϊού εξαρτάται από παράγοντες όπως το ψυχρό και με υγρασία περιβάλλον που υπάρχει αναγκαστικά στους χώρους αυτούς, η μειωμένη απόσταση μεταξύ των εργαζομένων, η διάρκεια και ο τύπος της επαφής» (2). □

Στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια της πανδημίας καταγράφηκαν αρκετές περιπτώσεις με συρροή κρουσμάτων σε εργασιακούς χώρους, σε κλειστές και ανοιχτές εκμεταλλεύσεις. Πιο συγκεκριμένα εντοπίστηκαν: στην Καβάλα πάνω από 30 κρούσματα σε εργοστάσιο επεξεργασίας κρέατος, στη Χαλκιδική 50 κρούσματα σε εργοστάσιο παραγωγής και τυποποίησης ελιάς, 114 κρούσματα σε κονσερβοποιία στη Βόρεια Ελλάδα (3), □ 18 κρούσματα σε εκκοκκιστήριο στη Λιβαδειά. Ο κατάλογος μακρύς και άγνωστος, αφού τα στοιχεία δεν έχουν καταγραφεί επίσημα, αλλά βρίσκονται διάσπαρτα σε άρθρα εφημερίδων.

Πλήθος είναι και οι καταγγελίες των σωματείων για την εμφάνιση των κρουσμάτων και την αντιμετώπισή τους από τους εργοδότες, σε κλάδους εργασίας όπως το εμπόριο. Το Σωματείο Εμποροϋπαλλήλων Αθήνας στην ανακοίνωσή του επισημαίνει τη στάση των εργοδοτών στη συρροή κρουσμάτων που εντοπίστηκαν σε εργασιακούς χώρους (4). □ Σύμφωνα με την ανακοίνωση, οι εργοδότες είτε απέκρυψαν την παρουσία κρουσμάτων αποφεύγοντας να ενημερώσουν εργαζομένους και καταναλωτές, είτε έθεσαν μόνο τον φορέα του ιού σε καραντίνα είτε, τέλος, ανάγκαζαν τους εργαζόμενους των οποίων τα τεστ βγήκαν αρνητικά να επιστρέφουν κανονικά στη δουλειά τους χωρίς να ληφθεί κανένα άλλο μέτρο προστασίας.

Μια αθέατη «κανονικότητα»: η νομοθεσία για την ασφάλεια και υγεία στην εργασία

Τι προβλέπει όμως η νομοθεσία για την υγεία και ασφάλεια στην εργασία;

Σύμφωνα τον ν.3850/2010, η νομοθεσία για την ασφάλεια και την υγεία στην εργασία εφαρμόζεται σε όλες τις επιχειρήσεις, εγκαταστάσεις, εκμεταλλεύσεις και εργασίες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, για κάθε εργαζόμενο/η που απασχολείται από τον εργοδότη με οποιαδήποτε σχέση εργασίας, περιλαμβανομένων των ασκούμενων και μαθητευόμενων.

Την αποκλειστική ευθύνη φέρει ο εργοδότης, ο οποίος υποχρεούται να εξασφαλίζει την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων ως προς όλες τις πτυχές της εργασίας, να λαμβάνει μέτρα που να εξασφαλίζουν την υγεία και ασφάλεια τρίτων προσώπων και να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες τεχνικού ασφαλείας και (όπου προβλέπεται) ιατρού εργασίας.

Τα μέτρα για την ασφάλεια, την υγεία και την υγιεινή κατά την εργασία σε καμία περίπτωση **δεν συνεπάγονται την οικονομική επιβάρυνση** των εργαζομένων.

Επιπλέον, ο εργοδότης οφείλει να έχει στη διάθεσή του γραπτή εκτίμηση των υφιστάμενων κατά την εργασία κινδύνων για την ασφάλεια και την υγεία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν ομάδες εργαζομένων που εκτίθενται σε ιδιαίτερους

κινδύνους. Να καθορίζει τα μέτρα ατομικής προστασίας που πρέπει να ληφθούν και, αν χρειαστεί, να εξασφαλίζει το υλικό προστασίας που πρέπει να χρησιμοποιηθεί. Η γραπτή εκτίμηση επαγγελματικού κινδύνου θα πρέπει να επικαιροποιείται ως προς τους κινδύνους και τα μέτρα πρόληψης από τον COVID-19.

Ο εργοδότης πρέπει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα **προκειμένου οι εργαζόμενοι και οι εκπρόσωποί τους στην επιχείρηση να λαμβάνουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες** όσον αφορά τη νομοθεσία, τον τρόπο εφαρμογής της από την επιχείρηση και τους κινδύνους για την ασφάλεια και την υγεία, καθώς και τα μέτρα και τις δραστηριότητες προστασίας και πρόληψης που λαμβάνονται.

Ειδικότερα όσον αφορά τις υποχρεώσεις των εργοδοτών για τα μέτρα πρόληψης του Κορωνοϊού (SARS-CoV-2), στις σχετικές οδηγίες του υπουργείου Εργασίας αναφέρεται «1. *Επικαιροποίηση της Εκτίμησης Επαγγελματικού Κινδύνου ως προς την αξιολόγηση του κινδύνου και τα μέτρα πρόληψης και προστασίας έναντι του κορωνοϊού.*

2. *Ενημέρωση των εργαζομένων για την κίνδυνο λοίμωξης από τον κορωνοϊό και τα μέτρα πρόληψης και προστασίας, βάσει και των οδηγιών του ΕΟΔΥ.*

3. *Διαβούλευση με τους εργαζόμενους και ενθάρρυνση για υποβολή σχετικών προτάσεων.*

4. *Λήψη μέτρων περιβαλλοντικής και ατομικής υγιεινής, όπως τακτικός αερισμός των χώρων εργασίας, συντήρηση των συστημάτων εξαερισμού – κλιματισμού και καθαρισμός επιφανειών, συσκευών κ.λπ., σύμφωνα και με τις οδηγίες του ΕΟΔΥ.*

5. *Χορήγηση κατάλληλων μέσων ατομικής προστασίας (Μ.Α.Π.) και επίβλεψη της ορθής χρήσης τους» (5).*

Η «κατά παρέκκλιση» κατασταλτική πολιτική αντιμετώπισης της πανδημίας

Στην Ελλάδα η αντιμετώπιση της πανδημίας αποτυπώνεται στον λόγο του πρωθυπουργού στη Βουλή: «Παρά τις πρώτες αντιδράσεις,

προχωρήσαμε γρήγορα σε πολύ αυστηρούς περιορισμούς, που έφεραν αποτέλεσμα [...] παρά το ότι η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών συντάσσεται με τις επιταγές των ειδικών, υπάρχουν μικρές μειοψηφίες ανορθολογισμού που συχνά αγγίζουν τα όρια της παράνοιας. Έχουμε υποχρέωση απέναντι σε αυτές τις εστίες ανορθολογισμού να σταθούμε όλοι με υπευθυνότητα και να στηρίξουμε και να υποστηρίξουμε βασικές πολιτικές επιλογές που μας επιτάσσουν οι ειδικοί [...]».

Από την πρώτη στιγμή της πανδημίας προτάχθηκαν η ατομική ευθύνη και η καταστολή ως μέτρα προστασίας. Με σειρά από Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου (ΠΝΠ) η εκτελεστική εξουσία θέσπισε πληθώρα διατάξεων που αφορούσαν στην περιστολή των δικαιωμάτων των πολιτών σαν αναγκαία παρέκκλιση από την «συνταγματική νομιμότητα», στο όνομα της διασφάλισης της δημόσιας υγείας και της αντιμετώπισης του δημόσιου κινδύνου. Η ασφάλεια και ο κίνδυνος είναι τα δύο μέτωπα που έπρεπε να διαχειριστεί η κυβέρνηση της ΝΔ. Πληθώρα διοικητικών προστίμων επιβλήθηκαν στους μεμονωμένους «ανεύθυνους» πολίτες που «δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων». Ωστόσο, η κατασταλτική πολιτική δεν εφαρμόστηκε ακριβώς, οριζόντια, και η παρέκκλιση από την νομιμότητα βρήκε «εύλογη» εφαρμογή στην περίπτωση των εργοδοτών...

Το πρόταγμα «ανοίγουμε την οικονομία» -ειρήσθω εν παρόδω, ούτε στο πρώτο κύμα της πανδημίας η οικονομία ήταν ερμητικά κλειστή- έδωσε την αφορμή στην κυβέρνηση να περάσει αντεργατικά μέτρα, αλλά και να απαλλάξει τον εργοδότη από την όποια ευθύνη για την διασφάλιση της δημόσιας υγείας. Εν πολλοίς, το κράτος «ένιψε τας χείρας του» σαν Πιλάτος, όμως την ίδια στιγμή απάλλαξε και τους επιχειρηματίες/εργοδότες από την αποκλειστική ευθύνη -σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο- που φέρουν για την λήψη μέτρων ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις κατευθύνσεις του υπουργείου Εργασίας που αναφέραμε παραπάνω, η κατακλείδα αναφέρει: «Επισημαίνεται ότι η διάδοση του κορωνοϊού στην κοινότητα-

εργασιακούς χώρους και ο περιορισμός των κρουσμάτων και της επιδημίας αποτελεί πρωτίστως θέμα Δημόσιας Υγείας. Συνεπώς, **η διαχείριση των προληπτικών μέτρων πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να ακολουθεί τις συστάσεις που εκδίδει ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (Ε.Ο.Δ.Υ.) και οι αρμόδιοι φορείς και υπουργεία».**

Από την πρώτη στιγμή της εμφάνισης της πανδημίας στην Ελλάδα, ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ) τέθηκε επικεφαλής στην αντιμετώπιση του «πολέμου», με στόχο μεταξύ άλλων να παρέχει συστάσεις για την διαχείριση της πανδημίας. Ως διά μαγείας, όμως, ο επίσης αρμόδιος ελεγκτικός μηχανισμός, το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας και συγκεκριμένα τα αρμόδια τμήματα για την ασφάλεια και υγεία στον χώρο της εργασίας, εξαφανίστηκαν τόσο από τη δημόσια ρητορική όσο και από τους εργασιακούς χώρους. Ο αρμόδιος ελεγκτικός μηχανισμός που έχει κυρωτικές αρμοδιότητες, δηλαδή επιβολή προστίμων έως και απόφαση για κλείσιμο των επιχειρήσεων που παραβιάζουν την νομοθεσία για την ασφάλεια και την υγεία, τέθηκε σε καραντίνα. «"Επικοινωνήσαμε με τον ΕΟΔΥ και εφαρμόσαμε τα όσα προβλέπονται», είναι η καρμπόν απάντηση των εκπροσώπων της εργοδοσίας σε παρεμβάσεις του σωματείου. Η διαδικασία που ακολουθεί κάθε εργοδότης αποτυπώνεται στα παραπάνω παραδείγματα και επιβεβαιώνει ότι καθένας κάνει ό,τι θέλει, παίρνει όποιο μέτρο θέλει έχοντας το ελεύθερο από την κυβέρνηση», αναφέρει στην ανακοίνωση του ο Σύλλογος Εμποροϋπαλλήλων Αθήνας (6). □

Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η ανακοίνωση του **Σωματείου Εργαζομένων στις Επιχειρήσεις Παραγωγής Επισιτιστικών Προϊόντων Κεντρικής Μακεδονίας (7):** □ «[...] η κατάσταση σε επιχειρήσεις του κλάδου έχει ξεπεράσει τα όρια. Δεν υπάρχουν ουσιαστική επίβλεψη και έλεγχος εφαρμογής των μέτρων προστασίας των εργαζομένων, τα οποία σε πάρα πολλές περιπτώσεις είναι στο όριο της τυπικότητας. Οι ελεγκτικοί μηχανισμοί, όπως η Επιθεώρηση Υγιεινής και Ασφάλειας, υπολειπουργούν και λόγω της υποστελέχωσης, ενώ τώρα είναι με

προσωπικό ασφάλειας, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να γίνει κανένας επιτόπιος έλεγχος, και η όποια παρέμβαση να περιορίζεται στις τηλεφωνικές συστάσεις».

Κλειστά σύνορα – ανοιχτά σύνορα

Ένα από τα μέτρα που έλαβαν οι κυβερνήσεις στην Ευρώπη, αλλά και η ελληνική κυβέρνηση, κατά το πρώτο κύμα της πανδημίας, είναι το κλείσιμο των συνόρων ώστε να αποφευχθεί η «εισαγωγή» κρουσμάτων από άλλες χώρες. Το γεγονός αυτό έθεσε σε καραντίνα μια από τις βασικές αρχές της ΕΕ, την ελεύθερη διακίνηση του εργατικού δυναμικού εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας. Οι επιπτώσεις αυτού του μέτρου φάνηκαν κυρίως στον αγροτοδιατροφικό τομέα, όπου οι μετανάστες εργάτες γης αποτελούν το κατεξοχήν διασυνοριακό φθηνό εργατικό δυναμικό στις ανοιχτές εκμεταλλεύσεις της Ευρώπης.

Στην Ελλάδα, η απόφαση για τον κλείσιμο των συνόρων συνοδεύτηκε από την αναστολή (8) της υποδοχής του κοινού στις Διευθύνσεις και τα Τμήματα Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της χώρας, αρμόδιες υπηρεσίες για την παραλαβή αιτημάτων για μετάκληση πολιτών τρίτων χωρών για εποχική απασχόληση στον αγροτικό τομέα, αλλά και για την έκδοση σχετικών αδειών διαμονής για εργασία. Το γεγονός αυτό άφησε τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις χωρίς τα εργατικά χέρια των μεταναστών.

«[...] οι παραγωγοί κερασιών, βερίκοκων και ροδάκινων σε Πέλλα, Ημαθία, Κατερίνη και Φλώρινα είναι σε απόγνωση, καθώς το κλείσιμο των συνόρων δημιουργεί αδυναμία ανεύρεσης εργατών γης για τις συγκομιδές, κι όχι μόνο, καθώς αυτήν την εποχή πρέπει να γίνουν τα σχετικά αραιώματα στα δέντρα [...]» αναφέρει σχετικό ρεπορτάζ (9).

Οι πιέσεις των παραγωγών οδήγησαν στη θεσμοθέτηση ειδικής διαδικασίας, κατά παρέκκλιση της ισχύουσας. Η διαδικασία αυτή θεσμίστηκε με σχετική ΠΝΠ, από τον υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (10), κ. Βορίδη. Τη στιγμή που έκλεισαν οι πόρτες των κέντρων κράτησης των προσφύγων «για λόγους δημόσιας

υγείας», αυτή η κατά παρέκκλιση «απλοποιημένη» διαδικασία άνοιξε τα σύνορα για την είσοδο των εργατών γης, χωρίς κανέναν υγειονομικό έλεγχο και τεστ στα σύνορα.

Τα κρούσματα στους αγρότες και στους εργάτες γης, τόσο στα χωράφια όσο και στους χώρους μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων, άρχισαν να πληθαίνουν από το καλοκαίρι που ξεκίνησε η συγκομιδή πολλών αγροτικών προϊόντων, κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα (11), αλλά και σε άλλες περιφέρειες όπως η Πελοπόννησος (12) και η Κρήτη (13), λόγω της συγκομιδής της ελιάς (14). Οι πολύ άσχημες συνθήκες εργασίας, κυρίως των Μπαγκλαντεσιανών και Αφγανών εργατών γης, οι συνθήκες διαβίωσής τους αλλά και η διαχρονική απουσία των ελεγκτικών μηχανισμών οδήγησαν σε μαζικά κρούσματα και σε αυτούς τους χώρους εργασίας.

Η κυβέρνηση στον «διαρκή πόλεμο κατά της πανδημίας» αποφάσισε ότι ο πολίτης και οι εργαζόμενοι/ες είναι υπεύθυνοι, ενώ το κράτος και ο εργοδότης είναι ανεύθυνοι. Τελευταία πράξη αυτής της αυθαίρετης και ταυτόχρονα αυταρχικής πολιτικής είναι η θεσμοθέτηση, για πρώτη φορά στην ιστορία του ελεγκτικού μηχανισμού του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, προστίμου σε βάρος των εργαζομένων που δεν τηρούν τα μέτρα προστασίας για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Σε περιόδους κρίσης, η παρέκκλιση από τη συνταγματική νομιμότητα και το κράτος δικαίου έχει πάντα δύο όψεις: την κατά παρέκκλιση περιστολή των δικαιωμάτων και ελευθεριών των εργαζομένων και την κατά παρέκκλιση «απελευθέρωση» της αυθαιρεσίας των εργοδοτών και επιχειρηματιών.

1) Καταγράφηκαν 67 κρούσματα μόλυνσης από COVID-19 μεταξύ των εργαζομένων

(2)

<https://www.kathimerini.gr/society/1091563/koronoios-epikindynoi-ergasiakoi-choroi/>

(3)

<https://www.in.gr/2020/10/02/greece/koronaioi-114-krousmata-se-konservopoiia-stin-pella/>

(4) <https://seal891.gr/blog/2020/08/28/anak-krousmata-emporio/>

(5) <https://www.ypakp.gr/uploads/files/3501.pdf>

(6) <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10909211>

(7)

<http://trofimapota.gr/index.php/anakoinoseis/anakoinoseis-somateion/1101-deltio-typou-somateiou-ergazomenon-stis-epixeiriseis-paragogis-episitistikon-proio>

(8) Άρθρο 15, ΠΝΠ 11.03.2020 (ΦΕΚ Α'55)

(9)

<https://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/farms/428809-Elleimma-ergatwn-ghs-fernei-o-koronoios%E2%80%93Kindynos-gia-th-syngkomidh-froytwn>

(10) ΦΕΚ Α'90/01-05-2020 δημοσιεύθηκε Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου, η οποία κυρώθηκε με το ν. 4690/2020 (ΦΕΚ Α'104/30-5-2020) και ειδικότερα με τις διατάξεις του άρθρου 42 του Μέρους Θ' του εν λόγω νόμου θεσμοθετήθηκαν ρυθμίσεις αναφορικά με τη μετάκληση πολιτών τρίτων χωρών για απασχόληση σε αγροτικές εργασίες ως εξής :

«1. Εργοδότης, ο οποίος επιθυμεί να προσλάβει πολίτη τρίτης χώρας, που απαλλάσσεται από τη υποχρέωση θεώρησης εισόδου, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 5 του ν.4251/2014 (Α'80) δύναται να υποβάλλει, μέχρι τις 30 Ιουνίου, κατά παρέκκλιση της κείμενης νομοθεσίας, αίτηση στην αρμόδια υπηρεσία Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης του τόπου διαμονής του, προκειμένου να τον μετακαλέσει για απασχόληση στην εποχιακή αγροτική οικονομία. Η αίτηση στην οποία αναγράφονται τα στοιχεία και η ιθαγένεια του προς απασχόληση πολίτη τρίτης χώρα, αποστέλλεται είτε μέσω υπηρεσίας ταχυμεταφοράς, είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (...)».

(11)

<https://www.euro2day.gr/news/economy/article/2056355/pos-oi-ergates-ghs-ayxhsan-th-d>

(12)

<https://www.agrotypos.gr/thesmoi/dimosia-dioikisi-politiki/synagermos-se-lakonia-gia-krousmata-covid-19-se-ergates-gis-ti>

(13)

www.agro24.gr/agrotika/agrotiki-epikairotita/elliniki-epikairo

[tita/ennea-ergates-gis-vrethikan-thetikoi-ston](https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/261730_synagermos-gia-toy-s-ergates-gis)

) 14)

[https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/261730_synagermos-gia-toy
s-ergates-gis](https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/261730_synagermos-gia-toy-s-ergates-gis)

Πηγή: [commune.org.gr](https://www.commune.org.gr)